

meerderheid der geneeskundigen afwijkende denkbeelden over den tuberkelbacil had neergelegd. Hij kreeg nu het woord om nog eens mondeling zijn meening uit een te zetten, die, zooals men weet, daarop neerkomt, dat tuberkelbacillen niet de oorzaak der tuberculose, maar eenvoudig rottingsbacteriën zijn, die secundair in open cavernen komen en daarentegen in de van de buitenwereld afgesloten tuberkels niet te vinden zouden zijn. Bovendien werd deze uiteenzetting gemengd met een aantal mededeelingen van zeer persoonlijken aard ten opzichte van Prof. SPRONCK. Deze laatste begon dan ook zeer terecht met te zeggen, dat hij alleen zou spreken over de wetenschappelijke zijde van de zaak en de persoonlijke quaestie zou laten rusten, aangezien daarmede het congres niets had uit te staan. Overigens toonde hij aan, dat niet geëischt mag worden, dat steeds in elken tuberkel bacillen te vinden moeten zijn; de tuberculose is voor genezing vatbaar en wanneer dat genezingsproces begonnen is, is het begrijpelijk dat de bacillen niet te vinden zijn. Maar waar het proces in het stadium van progressie verkeert, daar ontbreken de bacillen nooit. Waar Prof. MIDDENDORP zich er op beroept, dat de z. g. reine culturen niet rein zouden zijn, daar acht hij dit door niets bewezen, en dan is noodzakelijk het resultaat, dat geen van beiden den ander zal kunnen overtuigen.

Prof. MIDDENDORP stelde daarop voor, dat een commissie zou worden benoemd om deze zaak te onderzoeken en te beslissen wie gelijk heeft, waarop de voorzitter hem toezegde dat dit voorstel in de eerstvolgende bestuursvergadering zou behandeld worden. Aldus eindigde dit zeer onverkwikkelijk en onvruchtbaar debat; het is te hopen, dat Prof. MIDDENDORP dit vraagstuk verder niet meer op het congres voor openbare gezondheids-regeling zal ter sprake brengen, waar het, naar mijn meening, volstrekt niet thuis behoort.

Een geanimeerd feestmaal in het Kurhaus besloot dit tiende hygiënisch congres.

P. MUNTENDAM.

INGEZONDEN.

ONDERZOEK DOOR MIDDEL DER GEZONDHEIDSCOMMISSIËN NAAR HET VOORKOMEN VAN TUBERCULOSE.

„Omtrent de verspreiding der tuberculose, haar topographie, weten wij „nog zeer weinig. Slechts algemeene statistieken stellen ons in staat tot het „beoordeelen van den invloed van zeer algemeene factoren. Is er echter „sprake van, invloeden, welke minder doorzichtig zijn, op het ontstaan en „de sterfte der tuberculose na te gaan, dan ontbreken ons alle gegevens. „Invloeden van bedrijven, levenswijze, vochtige woning, verlichting en nog „zoovele meer, en andere, die nog aan de orde zullen komen, kunnen slechts „aan nauwkeurig bekend materiaal bestudeerd worden”.

Ieder zal het eens zijn met deze woorden van de Commissie ter herziening van de wet op besmettelijke ziekten, voorkomende op blz. 25 van haar rapport en zij krijgen te meer beteekenis, wanneer men nagaat, dat deze „algemeene statistieken” nog slechts aangeven het aantal *overledenen* aan tuberculose der luchtwegen. Op zich zelf geven zij op de vraag naar het

meer of minder *voorkomen* dezer ziekte geen antwoord; het is toch denkbaar, dat de sterfte aan tering in een of anderen zin wijziging ondergaat, zonder dat een overeenkomstige wijziging in het voorkomen van tuberculose daarmee correspondeert. Het heerschen van malaria of andere epidemische ziekten, bijzonder droge of vochtige zomer, ongewoon strenge winter kunnen als invloeden van meer of mindere sterfte werkzaam zijn, terwijl het aantal zieken hetzelfde is. De boven bedoelde sterftestatistieken geven dus nimmer een getrouw beeld van de verspreiding der tering over de verschillende deelen der bevolking. Daarvoor zou noodig zijn een onderzoek naar het voorkomen der ziekte zelf.

De resultaten van medische enquêtes met behulp der praktizeerende geneesheeren zijn niet altijd bemoedigend, doch niet zelden is de methode, waarop het onderzoek geschiedt, daaraan schuld of wekt het onderwerp geen algemeene belangstelling. Wanneer nu echter door de ervaring geleerd de fouten of bezwaren der eerste kunnen vermeden worden en de laatste overweging vrijwel ter zijde kan worden gelaten, zou het dan niet mogelijk zijn door een onderzoek naar het voorkomen van tering in Nederland op dit oogenblik de ontbrekende kennis, waarover de bovengenoemde commissie klaagt, aan te vullen? M. i. wel. En, om terstond mijn bedoeling in het licht te stellen, ik voer mij acht een onderzoek naar het voorkomen van tering gewenscht en mogelijk door bemiddeling van de Gezondheidscommissiën: In een dezer commissiën, waarvan ik destijds voorzitter was, bracht ik dit punt ter tafel en ik sprak er over met meest alle voorzitters-geneeskundigen en vele collega's uit dezelfde provincie (Noord-Brabant); zonder onderscheid achten zij het plan uitvoerbaar en stelden zich voor medewerking beschikbaar, terwijl verschillende secretarissen van commissiën zich bereid verklaarden de administratieve werkzaamheden op zich te nemen. Op het punt om een begin van uitvoering te geven aan het plan, voor zooverre het de genoemde provincie betreft, trad de Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid te 's-Hertogenbosch tusschen beide en wierp door een ambtelijk „veto” het plan in duigen. Er bestond daarvoor noch recht noch reden en daargelaten dat waarschijnlijk geen zijner collega's dit voorbeeld zou volgen¹⁾ behoeft geen enkele Gezondheidscommissie zich te laten weerhouden door zulk een allerszonderlingste houding van iemand, tot wiens taak het behoort alle pogingen tot onderzoek en bevordering der volksgezondheid te steunen. Ik zou daarom aan deze commissiën willen voorstellen elk in haar kring, volgens een onderling te bepalen schema, een onderzoek in te stellen naar het voorkomen van tuberculose en wel ongeveer op de volgende manier.

De commissie zendt aan ieder praktizeerenden geneesheer binnen haren kring een vragenlijst met verzoek te willen opgeven, hoeveel lijders aan min of meergevorderde tuberculose onder zijn behandeling zijn.

Het zou wenschelijk zijn op deze lijst achter afzonderlijke vragen in te vullen, de voorletters van den naam en van de woonplaats der lijders, ten

1) De Gezondheidscommissie te Utrecht, die een onderzoek heeft ingesteld naar het voorkomen van struma in de provincie, heeft van den Hoofdinspecteur, waaronder zij behoort, geen tegenwerking ondervonden.

einde die met andere lijsten uit dezelfde omgeving te kunnen controleeren; verder de gewone vragen naar geslacht, ouderdom, staat en beroep, terwijl mede zou moeten worden aangegeven het stadium, waarin de ziekte verkeert en of in hetzelfde gezin meer lijders onder behandeling zijn.

Ik zeide reeds, dat het resultaat van enquêtes onder de medici over het algemeen niet zeer bemoedigend is; daarom te meer wil ik de reden aangeven, waarom ik in dit geval een betere verwachting koester.

Er zijn 130 gezondheidscommissiën; nagenoeg 100 van deze zijn z.g. plattelandscommissiën, omvattende ieder een bevolking van minstens 40.000 inwoners en waarbinnen van 10 tot 15 artsen zijn gevestigd, die vrijwel zonder uitzondering allen aan deze commissie bekend zijn.

Vermoedelijk zullen er zeer weinig collega's zijn, die *met opzet* aan de commissie, waarbinnen zij ressorteeren, de gevraagde inlichtingen zullen onthouden, terwijl het niet zoo heel moeilijk zal zijn voor den voorzitter of een lid der commissie persoonlijk nogmaals aan te dringen op beantwoording wanneer, zooals bij andere enquêtes maar al te dikwijls, drukte of nonchalance de oorzaak zijn van niet voldoen aan een verzoek om inlichtingen.

Ik erken, dat voor de commissiën, die in groote plaatsen gevestigd zijn, de taak moeilijker zal wezen, doch in elk geval zou een overzicht over het platteland met de kleinere steden op zich zelf ook reeds van waarde zijn, en zullen toch in de groote plaatsen de meeste artsen hun medewerking wel willen verleen.

Ten slotte zal het cijfer der lijders altijd beneden de werkelijkheid blijven, doch bij het ontbreken van nagenoeg alles, wat betreft de topographie en de bijzondere invloeden op het ontstaan der tuberculose, waarop de boven geciteerde commissie de aandacht vestigt, zullen toch ook uit onvolledige opgaven nuttige wenken kunnen worden verkregen.

Juist in de handen der gezondheidscommissiën zal dit m. i. het geval kunnen zijn; door kennis met plaatselijke toestanden en verhoudingen zullen zij meermalen het ontbrekende kunnen aanvullen, hetgeen ondoenlijk is bij meer algemeene onderzoekingen. Wij hebben nu reeds in één provincie vernomen, dat verschillende leden en secretarissen genegen zijn hun kracht en werk aan zulk een taak te besteden, die eigenaardig behoort bij hetgeen aan de gezondheidscommissiën in het bijzonder door art. 27 der Gezondheidswet is opgedragen, namelijk: *een onderzoek naar den toestand der volksgezondheid binnen haren kring*; laten zij gezamenlijk en ieder voor zich de handen voor zulk een gewichtig doel ineen slaan!

Dr. G. W. BRUINSMA.

ZOGSECRETIE ZONDER ZWANGERSCHAP.

Zeer geachte Redactie!

In het nummer van 9 Sept. l.l. van dit *Tijdschrift* lezen wij in het overzicht van *The Lancet* n°. 4278 van uwen medewerker J. A. W.: „Door een reeks van fraaie proeven bewees STARLING, dat de prikkel, die in de graviditeit de aanleiding is tot de ontwikkeling der mammae, uitgaat van scheidkundige producten van den foetus, welke, in het bloed gekomen langs placen-